

Un món per descobrir: viatges i Renaixement

*El final de l'edat mitjana, el renaixement de les arts
i el saber, i els viatges que van fer el món molt més
gran... amb un preu terrible*

---

1 Comença una època nova: l'Edat Moderna

Hem passat tota l'edat mitjana entre castells, monestirs, ciutats i corones. Ara arribem a un dels grans girs de la història: el pas a l'**Edat Moderna**. Els historiadors solen marcar-ne l'inici l'any **1492**, amb l'arribada de Cristòfor Colom a Amèrica, i el final el **1789**, amb la Revolució Francesa. En poques dècades, el món europeu va canviar de dalt a baix: es va **ampliar el món conegut**, van avançar la ciència i les arts, i va néixer una nova manera de pensar.

1.1 Els Reis Catòlics

El gran tomb va començar amb un casament. El **1469**, **Isabel de Castella** i **Ferran d'Aragó** es van casar. Quan tots dos van ser reis dels seus regnes, les dues grans corones de la península — **Castella** i la **Corona d'Aragó**— van quedar unides sota els mateixos sobirans, els **Reis Catòlics**.

I aquí va una idea que ja coneixes molt bé: **no va ser una fusió**. Igual que havia passat amb la Corona d'Aragó, va ser una **unió dinàstica**. Castella i la Corona d'Aragó van continuar tenint **cadascuna les seves lleis, institucions, llengua, moneda i duanes**. Compartien rei, però seguien sent territoris diferents.

1.2 1492, un any que ho canvia tot

L'any **1492** és una autèntica frontissa de la història, perquè hi van passar tres coses enormes alhora:

- La **conquesta de Granada** (gener de 1492), l'últim territori musulmà de la península. S'acabava així al-Àndalus i el llarg procés que els reis cristians anomenaven «Reconquesta».
- L'**expulsió dels jueus** (el Decret de l'Alhambra, març de 1492): els qui no es convertissin al cristianisme havien de marxar. Els Reis Catòlics buscaven la **unitat religiosa** dels seus regnes.
- El **primer viatge de Colom**, que arribaria a Amèrica l'octubre d'aquell mateix any.

SAPS QUE...?

El títol de «Reis Catòlics» l'hi va concedir el **papa Alexandre VI**, que es deia **Roderic de Borja** i era de **Xàtiva** (al País Valencià): un dels papes més famosos —i polèmics— de la història era, doncs, de la Corona d'Aragó.

ACTIVITATS

- 1 Entre quins dos fets situen els historiadors l'Edat Moderna? Quins anys són?
- 2 Com es van unir Castella i la Corona d'Aragó? Per què diem que va ser una unió dinàstica i no una fusió?
- 3 Explica les tres coses importants que van passar l'any 1492.
- 4 Què buscaven els Reis Catòlics amb l'expulsió dels jueus?

---

2 El Renaixement: tornar a mirar el món

Mentre passava tot això, a Itàlia naixia un moviment artístic i cultural que canviaria Europa: el **Renaixement**. El nom ho diu tot: era un «tornar a néixer», una mirada nova inspirada en l'admiració per l'antiguitat clàssica de **Grècia i Roma**.

2.1 De Déu a l'ésser humà

El gran canvi va ser de mentalitat. A l'edat mitjana, tot girava al voltant de Déu: és el que anomenem **teocentrisme**. El Renaixement posa al centre l'**ésser humà**: és l'**antropocentrisme**. Es confia en la raó, en la curiositat i en la capacitat de les persones de fer coses grans. L'artista deixa de ser un simple artesà anònim i comença a **signar les seves obres**, orgullós del seu talent.

2.2 L'art del Renaixement

Aquesta nova mirada es veu en l'art. Els artistes recuperen la bellesa, l'equilibri i les proporcions dels clàssics, estudien el cos humà i inventen la **perspectiva** per donar sensació de profunditat. Tot neix sobretot a les ciutats riques d'Itàlia, com **Florència**, on famílies poderoses com els **Mèdici** pagaven els artistes (això s'anomena **mecenatge**). Els noms d'aquells genis encara ressonen: **Leonardo da Vinci, Miquel Àngel i Rafael**.

SAPS QUE...?

L'ideal del Renaixement era l'**«home universal»**: algú que ho volia saber i fer-ho tot. Leonardo da Vinci n'és l'exemple perfecte: era pintor, però també escultor, enginyer, anatomista, inventor i científic. Avui, quan algú destaca en moltes coses, encara diem que és «un geni del Renaixement».

ACTIVITATS

- 5 Què vol dir la paraula «Renaixement»? En quina antiguitat s'inspirava?
- 6 Explica la diferència entre teocentrisme i antropocentrisme.
- 7 Per què els artistes del Renaixement van començar a signar les obres?
- 8 Què era el mecenatge? Posa l'exemple d'una família i una ciutat.
- 9 Què vol dir que algú és un «home universal»? Per què Leonardo n'és l'exemple?

3 L'Humanisme i la impremta

Al darrere de tot aquell art hi havia una nova manera de pensar, l'**Humanisme**, i un invent que la va escampar pertot: la **impremta**.

3.1 Els humanistes

Els **humanistes** eren persones cultes que tornaven a estudiar els autors clàssics (en llatí i en grec) i confiaven en la raó humana per entendre el món, amb més **llibertat de pensament** que a l'edat mitjana. Donaven molta importància a l'educació, a les llengües, a la ciència i a la literatura. Alguns dels més famosos van ser l'**Erasmus de Rotterdam** i l'anglès **Thomas More**. I, ben a prop nostre, el valencià **Joan Lluís Vives**, un dels grans humanistes europeus, pioner en l'estudi de l'educació.

3.2 Un invent que canvia el món: la impremta

Recorda que, fins aleshores, els llibres es copiaven **a mà**, un per un, durant mesos o anys. Cap al **1455**, l'alemany **Gutenberg** va perfeccionar la **impremta** amb **tipus mòbils** (lletres de metall que es podien combinar i reutilitzar). De cop, es podien fer **centenars de còpies** d'un llibre en el temps que abans en costava una. Les idees —les dels humanistes, les noves notícies, la ciència— van poder circular com mai. Va ser una revolució comparable, salvant les distàncies, a la d'internet.

SAPS QUE...?

El **primer llibre imprès en català** es va fer a **València l'any 1474**: les *Obres o trobes en lahors de la Verge Maria*. Va ser, de fet, el primer llibre literari imprès de tota la península Ibèrica. Pocs anys després, el 1490, també s'hi imprimia el *Tirant lo Blanc*. La impremta va arribar de seguida a les terres de parla catalana, que vivien un gran moment cultural.

ACTIVITATS

- 10 Qui eren els humanistes i què estudiaven? Anomena'n dos o tres.
- 11 Com es feien els llibres abans de la impremta? Quin problema tenia aquell sistema?
- 12 Què va inventar Gutenberg i per què va ser tan important? Amb quin invent actual el podem comparar?
- 13 Quin va ser el primer llibre imprès en català i on es va fer? Per què és un fet remarcable?

4 Per què marxar? Causes i eines dels viatges

Amb aquella nova curiositat i confiança, els europeus es van llançar a una aventura sense precedents: explorar mars i terres desconegudes. Però, **per què**, justament aleshores?

4.1 Les causes

Hi va haver diverses raons que es van combinar:

- **Econòmiques:** els europeus volien els productes d'Orient (sobretot les **espècies**, però també seda i perfums), que eren caríssims. La ruta terrestre cap a l'Àsia havia quedat **bloquejada** quan els turcs otomans van prendre Constantinoble (1453). Calia trobar **noves rutes pel mar**.
- **Mentals i religioses:** la curiositat del Renaixement, les ganes d'aventura (alimentades per llibres com el de **Marco Polo**) i el desig d'estendre el cristianisme.
- **Tècniques:** sense els avenços adequats, res no hauria estat possible.

4.2 Les eines per llançar-se al mar

Navegar lluny de la costa ja era possible gràcies a invents i millores: la **caravel·la** (un vaixell lleuger, ràpid i capaç de navegar contra el vent), la **brúixola** (per orientar-se amb el nord magnètic), l'**astrolabi** (per calcular la posició amb els astres) i uns **mapes** cada cop millors. A més, els savis ja tenien clar que la **Terra era rodona**: el dubte no era la forma, sinó la mida.

SAPS QUE...?

Les **espècies** (pebre, canyella, clau d'olor, nou moscada) eren tan valuoses que de vegades es pagaven gairebé al pes de l'or. No eren cap caprici: servien per conservar i donar gust als aliments en un món sense neveres. Mig món es va posar en moviment, literalment, per una mica de pebre.

ACTIVITATS

- 14 Per què els europeus volien trobar noves rutes cap a l'Àsia? Què havia passat amb la ruta terrestre?
- 15 Classifica les causes dels viatges en econòmiques, mentals/religioses i tècniques.
- 16 Explica per a què servien la caravel·la, la brúixola i l'astrolabi.
- 17 Per què les espècies eren tan valuoses en aquella època?

---

5 Els grans viatges

Dos regnes peninsulars van anar al capdavant de l'aventura: **Portugal** i **Castella**.

5.1 Portugal: vorejant l'Àfrica

Els portuguesos van triar baixar a poc a poc per la **costa d'Àfrica**, buscant la manera d'arribar a l'Índia per mar. A força de viatges, ho van aconseguir: van fer la volta a l'Àfrica i van arribar fins a l'Índia.

5.2 Colom i el camí cap a ponent (1492)

Cristòfor Colom, un navegant nascut probablement a Gènova i establert a Portugal, tenia una idea agosarada: arribar a l'Àsia **navegant cap a l'oest**, travessant l'Atlàntic. Portugal no l'hi va finançar, però sí els **Reis Catòlics**: amb les **Capitulacions de Santa Fe** li van prometre títols i una desena part de les riqueses. Va salpar del port de **Palos** l'agost de 1492 amb tres naus (la *Pinta*, la *Niña* i la *Santa Maria*) i, el **12 d'octubre de 1492**, va arribar a una illa del Carib. Colom va morir el 1506 convençut que havia arribat a l'Àsia: per això va anomenar aquelles terres «les **Índies**» i «**indis**» els seus habitants. En realitat, havia topat amb un **continent desconegut** per als europeus: Amèrica.

5.3 Repartir-se el món i fer-li la volta

De seguida, Castella i Portugal van voler repartir-se les terres noves. Pel **Tractat de Tordesillas (1494)** van traçar una **línia imaginària** a l'Atlàntic: el que quedava a l'oest seria per a Castella; el que quedava a l'est, per a Portugal. I encara faltava la gesta més increïble: entre **1519 i 1522**, l'expedició de **Magalhães i Elcano** va fer la **primera volta al món**. Magalhães va morir pel camí; Elcano va completar el viatge amb una sola nau, la *Victoria*. Havien demostrat, sense cap dubte, que la **Terra és rodona**.

SAPS QUE...?

Mai no sabrem del cert per què van triar el nom «Amèrica»: ve del navegant **Amerigo Vespucci**, que va ser dels primers a adonar-se que allò **no era Àsia**, sinó un **continent nou**. Així, el continent no porta el nom de qui hi va arribar primer (Colom), sinó el de qui va entendre què era.

ACTIVITATS

- 18 Quina ruta van seguir els portuguesos i a on volien arribar?
- 19 Quina era la idea de Colom? Qui la va finançar i què s'hi va pactar?
- 20 Per què Colom va anomenar «Índies» i «indis» les terres i la gent que va trobar?
- 21 Què es va decidir al Tractat de Tordesillas (1494)?
- 22 Qui va fer la primera volta al món i què va demostrar?

---

6 Un xoc de mons

L'arribada dels europeus a Amèrica no va ser una trobada entre iguals: va ser un **xoc** brutal entre dos mons que no se sabien l'un de l'altre. I per als pobles d'Amèrica va tenir conseqüències **terribles**.

6.1 Els pobles d'Amèrica

Amèrica no era buida ni «salvatge»: hi vivien milions de persones i grans civilitzacions. Algunes havien format autèntics imperis, com els **asteques** (a Mèxic), els **maies** (a Centreamèrica) i els **inques** (als Andes), amb ciutats enormes, temples, calendaris i coneixements avançats. Són les cultures **precolombines** (anteriors a Colom).

6.2 La conquesta i el seu cost

En poques dècades, uns pocs centenars d'europeus van **conquerir** aquells grans imperis. Com s'explica? Per les **armes** (cavalls, espases d'acer, armes de foc), per les **aliances** amb pobles enemics dels asteques i els inques, i, sobretot, per les **malalties**: els europeus van portar virus desconeguts a Amèrica (com la verola) que van matar una part enorme de la població indígena, que no hi tenia defenses. A això s'hi va sumar l'**explotació**: molts indígenes van ser obligats a treballar en condicions duríssimes. Va ser una de les grans catàstrofes humanes de la història.

No tothom a Europa ho va veure bé. Hi va haver veus que ho van **denunciar**, com la del frare **Bartolomé de las Casas**, que va defensar els drets dels indígenes i va obrir un dels primers grans debats sobre la justícia i els drets humans.

6.3 Un intercanvi que va canviar el planeta

Entre tots dos mons es va produir un **intercanvi** enorme, l'anomenat **intercanvi colombí**. D'Amèrica van arribar a Europa aliments que avui ens semblen de tota la vida: la **patata**, el **tomàquet**, el **blat de moro**, el **cacau** (la xocolata!), el pebrot o el tabac. En sentit contrari, els europeus van portar a Amèrica el blat, la vinya, el cavall i molts animals de granja... però també les malalties.

6.4 I què va passar amb Catalunya?

Aquí hi ha un detall clau per a nosaltres. El comerç i la conquesta d'Amèrica van quedar **en mans de Castella**, que ho controlava tot des del port de **Sevilla**. La Corona d'Aragó —i, per tant, Catalunya— **en va quedar al marge**. A més, el gran comerç es desplaçava del **Mediterrani** cap a l'**Atlàntic**. Aquella Barcelona que havia dominat el mar (recorda la unitat anterior) quedava ara en un racó, lluny de les noves rutes. El centre del món s'havia mogut, i no a favor nostre.

SAPS QUE...?

Pensa-hi un moment: una truita de patates, un pa amb tomàquet o una xocolata desfeta serien **impossibles** abans de 1492, perquè a Europa no existien ni la patata, ni el tomàquet, ni el cacau. Bona part de la nostra cuina «de tota la vida» va néixer, de fet, d'aquell xoc de mons.

ACTIVITATS

- 23 Anomena tres grans civilitzacions precolombines i on vivien. Què vol dir «precolombí»?
- 24 Explica tres motius pels quals uns pocs europeus van poder conquerir grans imperis.
- 25 Qui va ser Bartolomé de las Casas i què va defensar?
- 26 Què va ser l'intercanvi colombí? Posa dos exemples d'aliments que van arribar d'Amèrica.
- 27 Per què la conquesta d'Amèrica va perjudicar Catalunya i la Corona d'Aragó?

---

7 Glossari de la unitat

Edat Moderna	Etapa de la història entre el descobriment d'Amèrica (1492) i la Revolució Francesa (1789).
Reis Catòlics	Isabel de Castella i Ferran d'Aragó, el casament dels quals va unir Castella i la Corona d'Aragó (1469).
Unió dinàstica	Territoris que comparteixen els mateixos reis però conserven cadascun les seves lleis i institucions.
Decret de l'Alhambra	Ordre de 1492 que expulsava els jueus que no es convertissin al cristianisme.
Renaixement	Moviment artístic i cultural (s. XV–XVI) inspirat en l'antiguitat clàssica, nascut a Itàlia.
Teocentrisme / antropocentrisme	Visió en què el centre és Déu (medieval) / visió en què el centre és l'ésser humà (Renaixement).
Mecenatge	Suport econòmic que persones riques (com els Mèdici) donaven als artistes.
Humanisme	Corrent de pensament que estudia els clàssics i confia en la raó i l'educació humanes.
Impremta	Tècnica de Gutenberg (cap a 1455) amb tipus mòbils que permetia fer molts llibres ràpidament.
Caravel·la	Vaixell lleuger i ràpid, capaç de navegar contra el vent, clau per als grans viatges.
Capitulacions de Santa Fe	Acord pel qual els Reis Catòlics finançaven el viatge de Colom i li prometien títols i riqueses.
Tractat de Tordesillas	Acord de 1494 que repartia el món nou entre Castella i Portugal amb una línia a l'Atlàntic.
Cultures precolombines	Civilitzacions d'Amèrica anteriors a l'arribada de Colom (asteques, maies, inques).
Intercanvi colombí	Intercanvi de plantes, animals, persones i malalties entre Amèrica i Europa després de 1492.
Casa de Contractació	Institució de Sevilla que controlava el comerç amb Amèrica, en mans de Castella.